

بانک تسویه‌های بین‌المللی (BIS) قدیمی‌ترین سازمان در زمینه همکاری پولی بین‌المللی است. این بانک از زمان تأسیس در سال ۱۹۳۰ تاکنون ارتقای همکاری بین بانک‌های مرکزی دنیا را، به عنوان وظیفه اصلی، در سرلوحه اقدامات خود قرار داده است. هرچند در آن زمان بانک تسویه‌های بین‌المللی تنها نهاد بین‌المللی در زمینه همکاری پولی بود (۱)، ولی هم‌اکنون مؤسسات متعددی در این زمینه وجود دارند، مانند صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و صندوق همکاری پولی اروپا (۲).

در سال ۱۹۴۴ با تأسیس صندوق بین‌المللی پول، تصمیم گرفته شد که این بانک منحل شود، ولی سپس بین این دو مؤسسه تقسیم کار به عمل آمد. به گونه‌ای که هرچند متفاوت از یکدیگر هستند، ولی در عین حال به صورت مکمل یکدیگر عمل می‌نمایند. مهمترین تفاوت‌های بانک تسویه‌های بین‌المللی و صندوق بین‌المللی پول عبارتند از:

۱- اعضای صندوق بین‌المللی پول دولت‌ها هستند، درحالی‌که اعضای بانک تسویه‌های بین‌المللی بانک‌های مرکزی می‌باشند.

۲- فعالیت‌های بانک تسویه‌های بین‌المللی بیشتر حالت فنی در امور بانکداری دارد، درحالی‌که فعالیت‌های صندوق بین‌المللی پول بیشتر به صورت سیاست‌گذاری و هدایت سیستم پولی بین‌المللی است.

۳- کمک‌های مالی صندوق بین‌المللی پول عمدتاً مشروط به اجرای سیاست‌های خاضع اقتصادی است، در حالی‌که کمک‌های مالی بانک تسویه‌های بین‌المللی بر طبق اصول بانکداری و صرفاً کوتاه مدت است. به همین جهت، بیش از ۹۵ درصد کل سپرده‌های گذشته نزد این بانک، یا دیداری هستند، یا حداکثر به ماهه‌اند. بنابراین، تسهیلات بانک اغلب به صورت پوششی دپل گونه است. (۳)

۴- بانک تسویه‌های بین‌المللی مانند یک بانک عمل می‌کند و ۱۰ تا ۱۵ درصد ذخایر پولی بانک‌های مرکزی را به صورت سپرده نگهداری می‌نماید، درحالی‌که صندوق بین‌المللی پول از اعضا حق عضویت می‌گیرد که آن نیز معادل سهمیه و حق رأی هر کشور است.

۵- صندوق بین‌المللی پول یک مؤسسه

پولی کاملاً بین‌المللی است، درحالی‌که در بانک تسویه‌های بین‌المللی تمامی کشورهای عضو نیستند، بلکه محدود به کشورهای عمده صنعتی، استرالیا و آفریقای جنوبی می‌باشد. به همین جهت، طی چند دهه اخیر تحولات بوجود آمده باعث جهانی‌تر شدن و گسترش بیشتر این بانک گردیده است.

۶- واحد پولی صندوق بین‌المللی پول S.D.R است، درحالی‌که واحد پولی بانک تسویه‌های بین‌المللی فرانک طلا (۴) می‌باشد.

بنابراین، بانک تسویه‌های بین‌المللی دارای ۳ وظیفه اصلی است:

الف) بانکدار بانک‌های مرکزی (البته از سوی بانک‌های مرکزی کنترل می‌شود).

ب) ارتقا‌دهنده همکاری پولی بین‌المللی.

پ) نمایندگی برای تسویه‌های بین‌المللی.

با توجه به اینکه تغییرات بانک تسویه‌های بین‌المللی افق جدید و نقش تازه‌ای را برای قدیمی‌ترین مؤسسه مالی بین‌المللی جهان می‌گشاید و از سوی دیگر، ماده ۱۹ معاهده تأسیس این بانک خاطر نشان می‌سازد: «عملیات بانک باید برحسب سیاست پولی بانک‌های مرکزی کشورهای مربوط تنظیم شود». به همین جهت، لازم است در راستای نیاز بانک‌های مرکزی، جهت بسط همکاری پولی و بانکی در جهان برای توسعه نقش بانک در امور پولی بین‌المللی ظرف نارسایی‌های موجود اصلاحات زیر مورد توجه قرار گیرد:

۱- براساس ماده ۲۷ معاهده تأسیس بانک، اعضای رسمی هیأت مدیره باید از بین اعضای مؤسس بانک، یعنی رؤسای بانک‌های مرکزی بلژیک، فرانسه، آلمان، بریتانیا، ایتالیا و ایالات متحده باشند که هر کدام می‌توانند مدیر دومی نیز از همان ملیت منحوب نمایند. حال در صورتی که بانک تسویه‌های بین‌المللی خواستار گسترش فعالیت‌ها و جهانی‌تر شدن باشد، لازم است سایر کشورها، به ویژه نمایندگان کشورهای جهان سوم، را به عنوان اعضای رسمی هیأت مدیره بپذیرد. در اینصورت می‌توان به بسط همکاری پولی و بانکی در سطح جهان و نه در سطح منطقه خاصی (۵) امیدوار بود.

۲- براساس ماده ۱۴ معاهده بانک تسویه‌های بین‌المللی: «حق رأی در انحصار

بانک‌های مرکزی عضو است که در ابتدا سهام به نام آنها صادر گردیده است. هرچند این سهام در میان سایر کشورها توزیع و فروخته شود، این موضوع نیز یکی از موانع بسط همکاری پولی در سطح بین‌المللی است، به ویژه آنکه در حال حاضر بیش از ۸۰ بانک مرکزی در بانک تسویه‌های بین‌المللی دارای سپرده هستند و با آن همکاری می‌نمایند.

۳- یکی از وظایف اصلی بانک مزبور بر طبق قانون تشکیل آن، عمل به عنوان امین با نمایندگی درخصوص تسویه‌های مالی بین‌المللی بر طبق موافقت‌نامه‌های منعقد شده با طرف‌های مربوط است. در اینصورت، سمت نمایندگی اقتضا می‌کند که کشور ذینفع (که بانک به نمایندگی اش در تسویه حساب‌ها اقدام می‌کند) در تصمیمات و مدیریت بانک نقش داشته باشد. نه آنکه حق رأی مختص کشورهای محدود باشد و سایر کشورها نتوانند عضو رسمی هیأت مدیره شوند.

بنابراین، ابفای مطلوب نقش‌هایی که بانک تسویه‌های بین‌المللی به عنوان بانکدار بانک‌های مرکزی و ارتقا‌دهنده همکاری پولی بین‌المللی و نمایندگی برای تسویه‌های بین‌المللی بر عهده دارد، اقتضا می‌کند که یک سری اصلاحات در اساسنامه و نحوه فعالیت این بانک بعمل آید. در اینصورت می‌توان به گسترش نقش بانک تسویه‌های بین‌المللی در امور پولی و بانکی بین‌المللی امیدوار بود.

بین‌المللی امیدوار بود.

زیر نویس‌ها:

(۱) در واقع، تسویه حساب غرامت‌های جنگی آلمان در جنگ جهانی اول ببرد که نیاز به چنین بانکی را برای تسویه حساب‌های بین‌المللی مطرح ساخت و عملاً با تأسیس آن در سال ۱۹۳۰ نحوه پرداخت غرامت‌های آلمان حل گردید. معاهده تشکیل بانک در ۲۰ ژانویه ۱۹۳۰ در لاهه از سوی کنفدراسیون سويس از یکطرف و دولت‌های آلمان، بلژیک، انگلستان، فرانسه، ایتالیا و ژاپن از طرف دیگر امضا شد.

(۲) The European Monetary Cooperation Fund.

(۳) Bridging Facilities.

(۴) هر فرانک طلا هم‌اکنون حدود ۲ دلار امریکا است.

(۵) بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران / اداره مطابعات و سازمان‌های بین‌المللی / اخبار اقتصادی روز / مورخ ۱۳۷۲/۳/۲۸ / جهانی‌تر شدن بانک تسویه‌های بین‌المللی به دنبال تشکیل مؤسسه پولی اروپا.

بانک تسویه‌های بین‌المللی و همکاری پولی در جهان

سید حسین میرجلیلی